

Amand Freiherr von Schweiger-Larchenfeld - Bosnien, das Land und seine Bewohner,
1878

(prijevod dijela o Mostaru)

Sin zemljoposjednika, austrijski putopisac i oficir, Amand Freiherr von Schweiger-Larchenfeld, rođen je 17. maja 1846. godine u Beču, a umro je 24. augusta 1910. godine. Pohađao je kadetsku školu u Marburgu (Maribor), a od 1861. Terezijansku vojnu akademiju u Wiener Nuestadt. U armiju je stupio 1865. godine, sudjelovao u zauzeću Italije 1886., a već 1871. g., nakon borbe kod Custozza, oprostio se od vojske kako bi se posvetio putovanju i pisanju. Osnovao je časopis „Stein des Wissens“ (Kamen znanja) i u njemu radio kao urednik. Osim knjige „Bosnien, das Land und seine Bewohner“ (Bosna, zemlja i njeni stanovnici), koju je objavio u Beču 1878. godine, napisao je i mnoge druge izuzetno zanimljive putopise kao što su: „Pod polumjesecom“, „Područje Tigrisa i Eufrata“ i „Armenija.“

U knjizi „Bosna, zemlja i njeni stanovnici“ osvrnuo se na istoriju i geografski položaj naše zemlje, opisao njene gradove i prirodu, pisao o njenim stanovnicima, stanju kulture i dotadašnje administracije, kao i vrstu novca i mjera. Zanimljiv osvrt u knjizi dao je o vampirima i drugim praznovjericama u Bosni i Hercegovini. Poseban je dio posvetio Mostaru, koji je posjetio tijekom svoga putovanja u Bosnu i Hercegovinu. I ovdje nalazimo dosta istih ili sličnih zapažanja kao kod drugih putopisaca, pa je neodoljiv dojam da je dosta stvari o Mostaru pisao oslanjajući se na tadašnju putopisnu literaturu.

[...] Tokom naše glavne rute kroz Hercegovinu, morali smo jedno vrijeme provesti u njenom glavnom gradu Mostaru, koji po mišljenju putnika, koji su boravili u njemu, važi kao najčistiji i najprijateljskiji grad u ovoj zemlji. Doduše, njemu samome nedostaje neophodno oživljavanje vegetacije u nizu vrtova koji se protežu s obje strane Neretve preko koje prelazi jedan stari most, po svojoj prilici nije rimski.

Upadljivo u oči upada jedna stara tvrđava iza Konaka, usred osvježavajućega zelenila njene bašče, zatim Bazar, na kraju rijeka, te dugi niz kuća, od kojih su neke vrlo udobne, kao i čitav dio grada koji leži na lijevoj obali Neretve, kroz koje prolazi niz sokaka. Grad, koji danas broji između 15 i 20000 stanovnika, nekada je bio stalna utvrda Rimljana, ali i pored svega ostaje otvoreno pitanje je li grad u to vrijeme bio osnovan i koje ime je tada imao.

Andertium i Bistue, za koje je Mostar smatran, ležali su prilično dalje na zapadu. Drugo ime, prema gramatički nedozvoljenoj etimologiji, ima značenje slično kao „*Pons vetus*“, po kojoj je prihvatljivo da ime slijedi po poznatom mostu na Neretvi. Međutim, sigurno je samo jedno, da je tek pod Stjepanom, prvim

hercegom Humske zemlje (ili Hercegovine), grad proglašen njegovom rezidencijom i ograđen visokim zidinama. Poznato je da ovaj herceg, koji je bogumilima i nezadovoljnim bosanskim vladarima pružio utočište u svojoj zemlji putem jednog pasivnoga odnosa prema turskoj invaziji na Bosnu (1463.), najvećim dijelom snosi krivicu za pad kraljevstva. U njegovo vrijeme, pod njegovom vlašću, zemlja je cvjetala, ali je usprkos toga postao carinski obavezan prema Porti, a jednoga je sina morao dati kao taoca. Godine 1466. Herceg Stjepan je umro i zemlju ostavio na upravljenje dvojici najstarijih sinova, ali su 1483. humska kao i trebinjska oblast, kojom je od 1334. godine upravljala obitelj Pavlović, postale turske provincije, a Bosna proglašena za sandžak.

Dotad glavni grad, Mostar je uskoro organiziran kao samostalna gubernija, a kasnije, s čitavom Hercegovinom, priključen vilajetu Bosna i bio je središte trgovine ove provincije. Osim toga u njemu je bila jedna grčko-orijentalna škola za dječake i djevojčice, jedna katolička osnovna škola, jedan samostan časnih sestara i jedan han (*Gasthof*) koji je zadovoljavao skromne zahtjeve. U Mostaru se također nalazi 30 džamija, dvije grčke i jedna katolička crkva. Broj ortodoksnih hrišćana se procjenjuje između 3 i 5000, a rimokatolika 500 do 1000 duša. Jedini pravi ukras grada je, kako je već spomenuto, stari most preko Neretve, koji jednim jedinim lukom premošćuje rijeku. Unutarnja visina luka je 17,8 metara, računajući i ogradu, a visina iznad površine vode je 19 metara. Najveći raspon luka je 27,3 metra, širina korita 38,5 metara, a širina mosta 4,5 metara.

Arhitektonski posmatrana cjelina ni jednim svojim dijelom ne pokazuje tragove neke prethodne građevine koja je tu postojala prije nego što je ovaj most sagrađen.

Okolina Mostara, s njenim biljnim vrstama, nudi jedan vrlo svjež pogled koji veoma podsjeća na susjednu Dalmaciju. Ovdje se u baščama nalaze naranče i limunovi, a mirta i lovor krasi parkove, dok smokve na sve strane popunjavaju topla i navodnjavana područja. Sivi krečnjački brijegovi puni su maslina, karakteristično drvo nižih područja Hercegovine i Dalmacije. Usprkos tome, brojni vinogradi i manja područja pod šumom okružuju grad i pokazuju kraški karakter terena, te se čovjek ne može oteti utisku da je ovdje neko površini zemlje skinuo kožu i navukao joj neki zastrašujuć pokrivač.

Ko zna koliko će decenija (pa čak i stoljeća) proći, dok se grijesi Rimljana i Venecijanaca te njihova nezasićena pljačka drveta na obalama Jadrana, ponovo ne dovede u red.

(Preveo: Smail Špago)